

УДК 378.015.31:316.42:7.012

ДИЗАЙНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Лю Сінь, аспірант
кафедри соціальної педагогіки
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті порушено проблему пошуку педагогічних засобів соціального виховання студентів вищої школи. Здійснено спробу довести, що дизайн і дизайнерська діяльність в умовах університетського середовища можуть бути педагогічним чинником, здатним стимулювати соціально-виховну діяльність студентів. З-поміж різних особливостей дизайнерської діяльності, яка загалом впливає на особистість, виокремлено позанавчальну діяльність, яка має особливу соціально-виховну спрямованість і водночас враховує особистісні інтереси і потреби учасників цієї діяльності.

Ключові слова: особистість, дизайн, дизайнерська діяльність, соціальне виховання, позанавчальна виховна діяльність, творча діяльність

В статтю затронута проблема поиска педагогических средств социального воспитания студентов высшей школы. Предпринята попытка доказать, что дизайн и дизайнерская деятельность в условиях университетской среды могут выступать в качестве педагогического фактора, способного стимулировать социально-воспитательную деятельность студентов. Среди различных особенностей дизайнерской деятельности, влияющей на личность, выделена внеучебная деятельность, которая имеет особую социально-воспитательную направленность и одновременно учитывает личностные интересы и потребности участников этой деятельности.

Ключевые слова: личность, дизайн, дизайнерская деятельность, социальное воспитание, внеучебная воспитательная деятельность, творческая деятельность.

Liu Sin. DESIGN ACTIVITY AS A PEDAGOGICAL FACTOR IN SOCIAL EDUCATION OF STUDENTS

The article raises the problem of the search of pedagogical means of higher institution students' social education. An attempt has been made to prove that the design and the design activity in conditions of the University environment can act as a pedagogical factor that is able to stimulate social and educational activities. Among the various features of the design activity, which generally affects the personality, the focus has been done on the extracurricular activity, which has a special socio-educational orientation and simultaneously takes into account the personal interests and needs of the participants who are involved in this very activity.

Key words: personality, design, design activity, social education, extracurricular educational activity, creative activity.

Постановка проблеми. Вища школа, будучи основним соціальним інститутом у сфері життя студентства, не повністю реалізує свої можливості організації позанавчальної діяльності як ефективної освітньої сфери соціального виховання. Характеризуючи стан позанавчальної виховної роботи, доцільно відзначити, що вона є невід'ємною частиною системи соціального становлення особистості студента і має бути орієнтованою на збагачення його духовного, інтелектуального розвитку і задоволення його творчих та освітніх потреб.

З метою оновлення змісту і форм позанавчальної соціально-виховної роботи у вищій школі на принципах різноманітності і варіативності, створення умов для навчання і виховання студентів відповідно до їх потреб в університетах доцільно вивчити і вводити у плани використання різних засобів педагогічного впливу на якість соціального виховання одночасно з урізноманіт-

ненням видів творчої діяльності. А виходячи з особливостей та актуальності проблеми нашого дослідження і фахової підготовки автора, ми зосередили увагу на дизайнерській діяльності студентів у позанавчальному виховному процесі.

Чималий інтерес для нашого дослідження представляють методики і технології, орієнтовані на студентів із різним рівнем готовності до дизайнерської діяльності, та можливості використання їх як педагогічного чинника в роботі з різними групами вихованців. Тому доцільно насамперед визначити зміст понять «дизайн» та «дизайнерська діяльність».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи суть поняття «дизайн», ми спираємося в основному на дослідження зарубіжних учених (Е. Асланова [1], Т. Баланд [2], Г. Лола [3]) та деяких вітчизняних учених (Н. Дер'євянко [5], С. Зінченко [6], О. Лагода [7]). До речі, науковці відзначають зародження дизайну у 1907 році.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із центральних і сучасних ідей в онтології дизайну як професійної діяльності (проектування, стайлінг, аранжування) і як продукту діяльності (форма, конструкція, товарний асортимент) є ідея швидких змін.

Використання дизайну дає змогу по-новому вирішувати соціальні, філософські і навіть особистісні проблеми, оскільки вони змінюють інтелектуальне середовище особистості – спосіб мислення і світогляд. Особливість сучасної онтології дизайну, сучасного характеру вирішення особистісних і соціальних криз полягає в тому, що помітно виросла фетишизація речей.

Для нас важливою є позиція вчених кінця ХХ ст., зокрема Т. Балланд, яка характеризує зростання значення дизайну як позитивного явища [2, с. 151]. Проте, на нашому думку, прийнятним може бути визначення поняття «дизайн», запропоноване на Міжнародному семінарі дизайнерів у Бельгії (1964): «Дизайн – це творча діяльність, метою якої є визначення формальних якостей промислових виробів. Ці якості включають і зовнішні ознаки виробу, але головним чином – структурні функціональні взаємозв'язки, які перетворюють виріб в єдине ціле як із погляду споживача, так із погляду виробника» [3, с. 18].

Зростання ролі дизайну помітно сприяло використанню його «прихрваної» здатності впливати на підсвідомість людини. Це стало можливим завдяки вивченню психологічних особливостей різних вікових груп, а також механізмів внутрішньої реакції людини на «красиве» чи на «нібито красиве».

На думку вчених-педагогів, дизайн – це цілісна естетична система підготовки вихованця до творчої діяльності; орієнтація на самоорганізацію, креативність, проблемно-творче мислення; здатність діяти в змінному світі; взаємодія в усвідомленні раціонального і художнього, абстрактного і конкретного, реалізму і відображення, аналізу і синтезу «для створення нової реальності».

Тому, навчаючи студентів чи учнів дизайнерському мистецтву, педагоги спираються на емоційність їх сприйняття, що дає їм змогу створювати «нові» яскраві, образні предмети, які пробуджують уявлення, зачаровують.

Нині у вітчизняному дизайні людей, які займаються дизайнерською діяльністю, можна розділити на три групи, такі як 1) спеціалісти, 2) особи, котрі за видом своєї діяльності взаємодіють із дизайнерами, 3) любителі. Постає питання, чим зумовлений інтерес до використання дизайну.

Відповідь ми знайшли у дослідженнях різних авторів [1; 4; 7], які стверджують, що прояв інтересу до дизайну пов'язаний із:

- підвищенням значення «утилітарного» для наших сучасних прагматиків та їх орієнтацією на наявність «корисного» в художньому змісті предмета;

- неперервним впливом дизайну на особистість у щоденному житті незалежно від її бажання і пріоритетів;

- досить значною здатністю об'єктів дизайну (на фоні інших видів мистецтва) використовувати і творчо втілювати новітні наукові і технічні досягнення;

- можливістю прогнозувати предметно-просторове середовище;

- впливом на індивідуальну образну свідомість особистості;

- здатністю дизайну відображати основні ідеї кожного конкретного часу, транслювати його ціннісні орієнтації.

З огляду на значний потенціал дизайну у формуванні особистості, її соціальному становленні, можливість використання його засобів для формування соціально значущих якостей студентської молоді, ми вважали за доцільне обґрунтувати педагогічний вплив дизайну через дизайнерську діяльність в умовах виховної роботи у вищому навчальному закладі. Тому далі вважаємо за доцільне розглядати зміст поняття «дизайнерська діяльність».

Так, Є. Лазарев [8, с. 6] визначив його як гармонійне структурування предметного і процесуального аспектів систем «людина – предмет – середовище». Автор розділяв поняття «дизайн» на чотири складники, відзначивши у них «декоративність», зокрема: 1) прикрашання, декор, орнамент, малюнок; 2) проект, креслення, конструкція; 3) задум, прогнозування, план; 4) ідея, інтрига, задум, мета.

Цей спектр значень засвідчує їх соціальну спрямованість і особливу увагу до «людського фактору», оскільки дизайнерська діяльність є не необхідністю, а потребою, видом діяльності.

Різними фахівцями дизайн сприймається по-різному: як зовнішній вигляд предмета, як процес його проектування, як організаційна діяльність, як сфера діяльності, що включає теорію і практику, як особливий спосіб мислення, як світогляд, як феномен культури. Тому можна загалом стверджувати, що дефініція «дизайн» засвідчує, що ним переважно називається вид проектної, творчої діяльності з метою створення утилітарно-естетичних якостей предметів, речей, техніки та інших елементів предметного середовища, а також із метою гармонізації матеріальної культури.

Ми розглядаємо дизайнерську діяльність як естетичну діяльність, яка включає: 1) творчість художника з моделювання виробу, тобто створення «образу предмета», 2) інженерну творчість; 3) практичне вирішення задуму (втілення у конкретному матеріалі).

Варто зазначити, що дизайн є діяльністю не лише як засіб формування потреб, а й як спосіб життєдіяльності людини. Як доводить Т. Балланд [2; с. 20], соціальні установки дизайнерів завдяки створеному ними предметному середовищу впливають на реальний спосіб життя людей. А отже, дизайн виконує соціальні функції: по-перше, він сприяє задоволенню різноманітних потреб людини, по-друге, формує ці потреби і способи їх задоволення. Це дає змогу розглядати дизайн також як комунікаційний процес, у якому через предмети людина вступає у соціальні відносини з іншими людьми.

При цьому не можна не враховувати можливості дизайн-діяльності у педагогічному процесі вищої школи для формування соціально значущих якостей студентів.

Окрім того, дизайн – це творча діяльність, яка відрізняється від традиційної, оскільки він, по суті, є особливим методом пізнання дійсності, до того ж він відображає її художньо-пластичними виразними засобами. Це дає змогу припустити, що метою дизайнерської діяльності є створення умов для базової культури особистості, тобто культури життєвого професійного самовизначення [7, с. 57].

У загальній теорії діяльності виокремлені різні підходи, які мають суттєве значення для виховного процесу. Це, зокрема, визначення цілепокладання, предметності, усвідомленості, перетворювального характеру. Важливо, що діяльність може бути спрямована на дійсність і на особистість. І знаючи, що для діяльності притаманні такі педагогічні компоненти, як мета, мотиви, зміст, предметні дії, уміння, результати, можна висловити думку про те, що дизайн-діяльності притаманні такі важливі властивості, як цілеспрямованість, перетворювальний характер, предметність, усвідомленість.

З огляду на те, що вищі навчальні заклади орієнтовані не лише на підготовку студентів, а й на формування їх особистих позицій, системи життєвих ідеалів, способів і форм самореалізації у суспільних відносинах, ми звернулися до різних концепцій соціального виховання студентів. Вони дають змогу реалізувати принципи гуманізації освіти не лише з метою досягнення індивідуальних професійних цілей, але й орієнтуючись на особистісні потреби студентів, даючи їм можливість для соціального становлення.

У зв'язку з цим досить переконливо постає необхідність виявлення принципово нових форм, методів і засобів соціального виховання, орієнтованих на розширення саморозвитку особистості студента.

Засоби виховання входять у життєдіяльність студентів вищого навчального закладу як нові, ще не засвоєні соціокультурні цінності. Перед особистістю з'являються нові соціокультурні цінності, які підлягають оцінці через набутий соціальний досвід, а після цього засвоюються чи відкидаються. Важливою умовою для їх засвоєння є відповідність засобів виховання умовам життєдіяльності студентів.

Ми вважаємо, що різні види дизайнерської діяльності студентів (організація, проектування, виготовлення, презентація тощо) можуть мати своє місце у життєдіяльності студентів (наприклад, оформлення тематичних свят, організація конкурсу реклами, створення комфортного предметно-просторового середовища тощо).

З позиції організації підходів до дизайнерської діяльності у вищих навчальних закладах, освітніх закладах можна використовувати зразки педагогічного інструментарію (аналіз презентації форм роботи, вимоги до оформлення коридорів, тематичних аудиторій, єдині підходи до оформлення звітних матеріалів за практику, творчих робіт, виставкових матеріалів, молодіжних свят).

Дизайнерська діяльність є актуальною ще й тому, що підводить учасників виховного процесу до розуміння того, що колір, графіка, ритм і образна комунікація може впливати на увагу, мислення, смаки. Водночас оволодіння студентами засобами дизайнерської діяльності можна реалізувати у просвітницькій роботі зі студентами тих факультетів, де мистецтво дизайну не вивчається, а також у родині під час оформлення побуту, для створення іміджу школярів. Все це в сукупності дає змогу створювати педагогічно доцільні ситуації впливу на досить широке коло людей різного статусу і віку.

Науковці в галузі педагогіки дизайнерської діяльності визначають як процес засвоєння людиною світу; як колективний та індивідуальний спосіб життєдіяльності студентів і школярів, в основі якого лежить багатогранна діяльність; як своєрідну систему духовного життя суспільства, яка об'єднує соціальні інститути, побут, потреби, культуру; як сферу життєдіяльності, яка відкриває унікальні умови формування внутрішнього світу і всебічного розвитку особистості, як засіб розкриття сутнісних сил людини [5; 6; 7].

При цьому привертає увагу той факт, що дизайнерська позанавчальна діяльність здійснюється у вільний час, характеризується свободою вибору, активністю, ініціативністю, різноманітністю видів діяльності на базі загальнокультурних, художніх, пізнавальних, політичних, соціальних, побутових, сімейних, професійних та інших інтересів людей.

Дизайнерська діяльність – це складна структура, в якій можна визначити два аспекти, перший з яких розкриває «механізми» діяльності, другий – характеризує сфери її прояву. Особливість механізму дизайнерської діяльності зумовлена потребами суб'єкта.

Доречно зазначити, що специфіка дизайнерської діяльності проявляється у домінуванні особистих інтересів і нахилів, у її емоційному забарвленні, педагогічно доцільній організації і водночас – у відсутності контролю.

Не можна не зазначити, що дизайн-діяльність з'являється в соціокультурному середовищі і не є обов'язковою, але її розгортання пояснюється тим, що молодь входить у нове соціокультурне поле творчої діяльності, у нове відкриття пласту діяльнісного виховання, де процес самореалізації і самоствердження має нові, невідомі грані [9, с. 61]. Можна погодитися з думкою автора про те, що соціальне виховання як творча діяльність і як функція суспільства є способом самовиховання завдяки організації виховних умов, виховної різноманітної і багаторольової діяльності. При цьому соціальне виховання у сфері позанавчальної діяльності засобами мистецтва дизайну відображає самозміну, самобудівництво особистості.

Зокрема, дизайн-діяльність сприяє формуванню таких соціально значущих якостей особистості, як цілеспрямованість, ініціативність, комунікативна взаємодія, соціальна активність, соціальний досвід, креативність. Зазначені якості особистості не даються людині від природи і не є «генетичним надбанням» чи якимись особливостями. Соціально значущі якості особистості проявляються у діях, вчинках студентів, ставленні до інших людей, генеруванні ідей.

Цінність цієї ідеї полягає в тому, щоб сформуванню якості особистості, спрямовані на соціально-творче засвоєння національної, загальнолюдської та духовної культури, що закладається в основу програми дій студентів протягом перебування у вищому навчальному закладі. Визначені завдання вирішувалися шляхом організації позанавчальної виховної та самостійної діяльності. Зокрема, факультатив «Пізнаємо красу

світу і життя» спрямований на формування у студентів теоретичних і практичних знань і вмінь, необхідних для ефективної педагогічно доцільної дизайнерської діяльності на основі технологій і методик соціально-виховної діяльності.

Особливості дизайнерської діяльності у позанавчальному процесі визначають і специфіку організації підготовки до неї. З одного боку, студент орієнтується як на вирішення освітніх та освітньо-професійних завдань, так і на вирішення проблеми підвищення рівня професійних завдань. Зазвичай сукупність умінь і навичок визначає здатність студента успішно реалізувати цілі і завдання дизайнерської діяльності, особливість якої проявляється у низці умінь, таких як організаційні, експресивні, конструктивні, технологічні, що передбачають вміння розробити образ, зміст, проект, а на їх основі передбачати прояв комунікативної виховної взаємодії; вміння визначати цілі і розробляти логіку їх досягнення; вміння ініціювати й активізувати до дизайнерської діяльності як окремих осіб, так і групи студентів; вміння використовувати позанавчальну творчу роботу, дотримуючись норм соціально-педагогічної самостійності. У результаті формується узагальнена якість – соціальний досвід, який відображає самоусвідомлення студентом суті дизайну і дизайнерської діяльності, ставлення до цього виду мистецтва й особливих видів діяльності та наявність операційного практичних дій, що дають змогу реалізувати набуті вміння й навички.

Тому можна говорити про посилення прояву самостійності у виборі знань, способів оволодіння ними та виборі форм і засобів використання дизайн-мистецтва у виховному процесі. На серйозну увагу заслуговує характеристика особистісних якостей студентів, які ми прогнозуємо формувати у процесі позанавчальної діяльності. Якраз означені якості безпосередньо диктують умови, зміст і механізми, що впливають на ефективність соціального виховання студентів чи інших учасників виховного процесу.

Однією з особистісних якостей у результаті соціального виховання студентів під час використання мистецтва дизайну є сформованість (або прояв) соціального досвіду. Включення студентів у види дизайнерської діяльності під час соціально-виховного процесу сприяє створенню нових (чи оновленню старих) зразків культури, норм спілкування і діяльності. Соціально орієнтована взаємодія веде до соціального досвіду, оскільки студент у процесі творчих контактів оволодіває новими культурними цінностями і нормами.

Соціальні відносини допомагають молоді через ставлення, зв'язки і форми використовувати як стихійно, так і свідомо умови свого розвитку і набувати соціального досвіду. Так А. Мудрик, характеризуючи соціальний досвід, визначає його як «самобутній синтез різного роду наявних відчуттів і переживань; знань, умінь і навичок; засобів спілкування, мислення, діяльності, стереотипів поведінки; інтеріоризованих ціннісних орієнтацій і соціально-виховних установок» [10, с. 28].

Виходячи з означених характеристик соціального досвіду, ми тлумачимо соціальний досвід як досвід здійснення соціально значущої діяльності через соціальну взаємодію людей, що веде до інтеріоризації й екстеріоризації ціннісних орієнтацій і соціальних установок. Це визначення засвідчує необхідність шукати такі форми і засоби соціального виховання, які б давали змогу продуктивно використовувати засоби дизайнерської діяльності і розширювати у студентів власний соціальний досвід, збагачувати їх світогляд, розуміння культури різних народів і свого народу та шукати точки зіткнення для поглиблення власних знань і навичок.

Аналіз розуміння змісту і можливостей соціального виховання засобами дизайнерської діяльності дає змогу визначити три групи його функцій:

1) щодо суспільства воно є засобом перетворення, комунікації, особистісної значущості;

2) щодо виховної позанавчальної діяльності воно сприяє відтворенню культури певного соціально-виховного інституту (університету, факультету, громадських організацій тощо); організації творчої життєдіяльності, впровадженню інноваційних технологій соціального виховання;

3) щодо соціального виховання студентів позааудиторна діяльність може реалізувати низку важливих функцій (аксіологічну, орієнтаційну, та операційну).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асланова Э.С. Формирование ценностных ориентаций у младших школьников в процессе дизайн-деятельности: Дис...канд..пед.наук: 13.00.01. – К.-на-Амуре, 2002, – 165 с.
2. Балланд Т. Аксиологические аспекты дизайна. Дис... канд. филос.наук: 09.00.04. – М. 2004. – 128 с.
3. Лола Г. Дизайн как социо-культурный феномен. Дис...док. пед. наук: 09.00.13. – Санкт-Петербург. 1998. – 305 с.
4. Монсорова Н. Философия дизайна: социально-антропологические проблемы: 09.00.13 – Екатеринбург 2001. – 335 с.
5. Дерев'яно А.В. Педагогічні умови формування проектно-образного мислення майбутніх дизайнерів у вищому навчальному закладі: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Дерев'яно ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.
6. Зінченко С.В. Підготовка майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах до викладацької діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / С.В. Зінченко ; Ін-т пед. освіти і освіти доросл. АПН України. – К., 2009. – 20 с.
7. Лагода О.М. Художньо-образні особливості костюма в дизайні одягу кінця ХХ – початку ХХІ століття: автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.07 / О.М. Лагода ; Харк. держ. акад. дизайну і мистец. – Х., 2007. – 20 с.
8. Лазарев Е.Н. Дизайн как технико-эстетическая система: автореф. дис. на соискание научн. степени д-ра искусств.: спец. 17.00.06 «Техническая эстетика и дизайн» / Е.Н.Лазарев. – М., 1984. – 35 с.
9. Фандеева С.М. Дизайн его место и роль в культуре: Дисс....канд. філос.. наук: 09.00.13. – Р.-на-Дону, 2004.
10. Мудрик А.В. Общение в процессе воспитания. Учебное пособие. М. Пед. общество России, 2001. – 320 с.